

Goran Šekeljić,
Milovan Stamatović
Učiteljski fakultet u Užicu

FIZIČKA KULTURA IZMEĐU NAUKE I UMETNOSTI

Fizička kultura kao naučna disciplina

Nauku je moguće definisati kao: „sistem opštih apstraktnih stavova izgrađenih na osnovu objektivne iskustvene opservacije stvarnost“ (Perić, 2000). Fizička kultura ima status naučne discipline i svoje epistemološko mesto u sistemu nauka jer se kao i sve druge iz fundamentalnih nauka izvedene nauke odlikuje specifičnim obeležijima i ispunjavaju sve predviđene strukturalne elemente neophodne jednoj nauci.

Predmet istraživanja je prvi od strukturnih elemenata i ukazuje na neophodnost definisanja saznajnog prostora naučne oblasti i njegovog razgraničenja od prostora ostalih naučnih disciplina. Predmet interesovanja fizičke kulture jeste ljudska fizička aktivnost i posledice takve aktivnosti, što jasno upućuje na antropološku dimenziju predmeta istraživačke delatnosti. Bez obzira na prirodu interesovanja koji obuhvata kompleksan bio-psiho-socijalni prostor koji doprinose širem razumevanju kretnog ispoljavanja epicentar proučavanja ipak najuže određeno čini pokret.

Drugi strukturni element koji determiniše naučne oblasti jeste **cilj**. On je u saglasnosti i na neki način proizilazi iz predmeta istraživačke oblasti. Cilj nauke fizičke kulture jeste da naučni opis i objasni pokret, da na osnovu otkrića definiše naučne zakone koji ga determinišu i uslovljavaju te da kao krajnju odrednicu naučne misli izvrši predikciju varijacija kinezioloških manifestacija u odnosu na varijabilitet uslova u kojima se on odigrava.

Treći strukturni element odnosi se na **specifičnu metodologiju** kojom se dolazi do naučnih zakona i teorija. To podrazumeva skup metoda, tehnika i instrumenata koji se primenjuju u projektovanju, operacionalizaciji i elaboriranju naučnih istraživanja.

Istraživačke delatnosti u okviru fizičke kulture tokom vremena uslovile su da se izvrši precizna razrada metoda i postupaka kojima se posmatra i analizira niz pojava što je doprinelo akumulaciji velikog broja što od drugih nauka preuzetih ili prilagođenih što posebno patentiranih istraživačkih instrumenata, standardizovanih i grupisanih u baterije testova.

Četvrti strukturni element odnosi se na **epistemološko određenje** nauke što podrazumeva određivanje mesta nauke u opštem sistemu nauka. Vrlo je teško precizno, tako da zadovolji sve kriterijume klasifikacije, odrediti mesto nauke fizičke kulture u sistemu drugih nauka, jer se premet proučavanja (ljudski pokret) mora multidimenzionalno sagledavati u jednom interdisciplinarnom naučnom pristupu. Fizička kultura ima elemente društvenih nauka, na šta ukazuju bio-psiho-socijalni aspekti kretnog ispoljavanja. Ona, takođe, ima i biološko određenje sadržano u anatomske-fiziološkim osnovama pokreta. Sasvim je sigurno da je možemo definisati i kao pedagošku nauku, mada ona u mnogim segmentima prevazilazi predmet

interesovanja samo pedagoške nauke. Zbog toga ju je lakonski moguće okarakterisati kao antropološku naučnu disciplinu koja proučava pokret.

Fizička kultura kao umetnost

Umetnost je ljudska delatnost ili proizvod ljudske delatnosti koja ima za cilj stimulisanje ljudskih čula kao i ljudskog uma i duha; prema tome, umetnost je aktivnost, objekat ili skup aktivnosti i objekata stvorenih sa namerom da se prenesu emocije ili/i ideje¹.

Za razliku od nauke koja se u predstavljanju saznanja o životu, služi logičkim mišljenjem i izlaže svoje istine u apstraktnim pojmovima isključujući emocije², umetnost to čini jedino neposrednim čulnim opažanjima koja su obojena umetnikovom mišlju i emocijama. Tako subjektivnost u doživljavanju sveta slikar saopštava bojama, pesnik rečima, arhitekta građevinama a umetnik u fizičkoj kulturi pokretom. Takvi izrazi nazivaju se estetskim, što i jeste predmet proučavanja filozofske nauke - estetike.

Svrha umetničkih dela može biti u saopštavanju neke ideje, kao što se to dešava sa politički, duhovno ili filozofski motivisanom umetnošću; da proizvede osećaj lepote; da istraže prirodu čula; iz zadovoljstva; ili da proizvedu jake emocije. Umetnost je, dakle, nešto što putem čula stimuliše misli, emocije, verovanja ili ideje pojedinca. Međutim, svrha umetničkog dela može biti i prividno odsutna. Prema Aristotelu, umetnost uvek ima neki cilj. Ako je cilj umetnosti sama umetnost onda se ona kvalifikuje kao "lepa umetnost".

Kvalitet umetničkog dela se obično procenjuje na osnovu količine stimulacije koju ono izaziva, a to podrazumeva:

- utisak koji ono ostavlja na ljude,
- broj ljudi u kojima je to delo izazvalo neku emociju,
- efekat ili uticaj koji je to delo ostavlja ili je ostavilo u prošlosti.

Umetnost koja nema funkcionalnu vrednost se naziva lepom umetnošću, dok se delatnost koja pored umetničke vrednosti poseduje i funkcionalnu svrhu smatra primenjenom umetnošću, što omogućava i zanatlijama da se uzdignu na nivo umetnosti. Na primer, šolja, koja očigledno ima svoju funkcionalnu vrednost jer se može upotrebiti kao posuda, može biti smatrana umetnošću ako je tvorac bio u stanju da to izvede na posebno kreativan način i tako pored uobičajenog oblika predmetu da formu umetničkog. Ipak, nije svaki slikar u stanju da proizvede umetničko delo, što znači da nije svaka slika umetničko delo.

Skok u vodu od netalemtovanog ili neuvežbanog izvođača neće imati dovoljno kreativnosti da bi se nazvao umetničkim delom uprkos činjenici što će drugi skakači izvođeci isti element biti u stanju da od toga naprave umetnost. To podrazumeva da,

---

¹ www.wikipedia.org

² Она нас доиста може узбудити дубином и значајем открића, али су њене истине емотивно неутралне.

ako se veština koristi na uobičajen način, neće biti smatrana umetnošću. Pokreti koji se manifestuju hodaњem, trčanjaњem ili skokovima obično ne poseduje umetničku vrednost. Međutim, u slučajevima kada se ispoljava na plesnom polju, pozorišnim, baletskim i sportskim dvoranama mogu dobiti umetničku konotaciju. Umetnički izraz pokreta doživljava se drugačije nego kada je izražen u uobičajenoj formi, pa se može reći da u građenju jednog umetničkog pokreta umetnik učestvuje sveukupnim čulstvenim bićem gradeći umetničku sadržinu pokreta i tako ga prožima neophodnom individualnošću.

Neki teoretičari umetnosti smatraju da se razlika između umetnosti i onoga što to nije ogleda više u pojedinačnim vrednosnim sudovima nego u nekoj jasnoj definicijskoj ili klasifikacijskoj razlici. Problem procene umetničkog nije jednostavan i verovatno se nikada neće moći napraviti apsolutan kriterijum po kome će se nešto smatrati umetnošću ili umetničkim delom. Uostalom, tokom duge tradicije umetnosti poznate su mnogobrojne rasprava među filozofima poznate kao "*klasifikacijskim raspravama o umetnosti*". Tako su se npr. u 19. veku, rasprava vodila oko dela Teodora Žerikoa, *Splav Meduza* (1820), koji su mnogi smatrali kao oštru osudu nemarnosti francuske vlade u vezi sa brodolomom francuske fregate *Meduza*. Veliku raspravu izazvala je i slika Eduara Manea, *Doručak na travi* (1863), gde skandal nije bila nagost žene, već to što sedi u društvu potpuno obučenih muškaraca. Dela Teodora Singera Sardženta i njegovog *Portreta Madam Iks* (1884), izazvao je veliko negodovanje zbog crvenkasto-roze boje upotrebljene za ušnu školjku modela, jer se to smatralo previše sugestivnim i pogubnim za dobru reputaciju modela iz visokog društva. Klasifikacijske rasprave su tokom 20. veka vođene o kubizmu, Pablu Pikasu i njegovoj *Gerniki* (1937), delima impresionista skoro bez izuzetka, filmovima, propagandi, video igrama i dr.

Konceptualna umetnost ponekad namerno pomera granice onoga što se smatra umetnošću, a oko nekih konceptualnih umetnika, kao npr. Dejmiјenu Herstu i Trejsi Emini su rasprave još uvek aktuelne. Filozof Dejvid Novic kaže da neslaganje u definisanju šta je to umetnost nije glavni problem jer su tzv. klasifikacijske rasprave veoma često rasprave o sopstvenim vrednostima kao i o pravcima u kojima društva idu.

Očigledno su mnoge dileme o mogućim kriterijumima i klasifikacijama doprinele različitim shvatanjima o tome šta je sve umetnost, tako da je definisanje granica umetnosti često i subjektivan akt. Verovatno je i zbog toga Šarl Bato (fr. Charles Bammeaux XVII v.) tvorac termina "lepe umetnosti" napravio svoju listu umetnosti u koju je svrstao ples, florikulturu, vajarstvo, muziku, slikarstvo i poeziju. Kasnije je dodao arhitekturu i elokvenciju. U dugoj i bogatoj istoriji umetnosti lista je pretrpela više izmena, a različiti autori će dodavati i uklanjati elemente po svojim merilima. Trenutno su aktuelne sledeće umetnosti:

Prvih šest su preuzete iz stare Grčke: **arhitektura, ples, vajarstvo, muzika, slikarstvo i književnost.**

Rikoto Kanudo (ital. Ricciommo Canudo), prvi filmski teoretičar, je 1911. godine kvalifikovati **film** kao sedmu umetnost.

Osma umetnost je **fotografija**, iako se ponekad definiše kao deo slikarstva.

Deveta umetnost je **strip**, iako se ponekad definiše kao prelaz između slikarstva i filma.

Postoje aktivnosti da se ova lista proširi televizijom, modom, reklamama ili video igrama, a mi bismo se usudili da na listu umetnosti stavimo i sport. Argumente za to pronalazimo u vrednosnim sudovima po kojima su i druge aktivnosti dobile epitet umetnosti:

- Sport kao jedna od oblasti fizičke kulture jeste ljudska delatnost koja **stimuliše čula, um i duh**. Mediji (sredstva) kojima se realizuje subjektivnost doživljaja i doživljaj realnosti jesu pokreti. Kreativnim pokretima (sportskim tehnikama) mogu se ostvariti komunikacije i tako preneti umetnikove emocije, misli i ideje.

- **Svrha** umetničkog u sportu može biti ostvarenje ideja npr. šahovska kombinatorika ili recimo stratejsko ili taktičko delovanje u sportskim igrama. Smisao izražavanja može biti oličena u kreativnim koordinacijski kompleksnim i ritmički izraženim pokretima, kao što je slučaj u sinhronom plivanju, umetničkom klizanju, skokovima u vodu ili ritmičkoj gimnastici. Smisao delovanja često se ogleda i u verovanju da se granice ljudskih mogućnosti mogu pomerati (rekordi u atletskim takmičenjima, alpinistički usponi, dubinsko ronjenje na dah i sl).

- Umetničko delo u sportu može nastati kao **izraz lepote ili kreativnost pokreta**, odnosno individualnog stila u sportskoj tehnici, kao što je slučaj u složenoj tehnici Cukahara saskoka sa neke od gimnastičkih sprava ili dvostrukog tulupa u umetničkom klizanju. Međutim, umetničko delo može nastati i kao posledica efekata pokreta što je karakteristično za bodi bilding i arhitekturu tj. oblikovanje i izgradnju sopstvenog tela. U mnogim aktivnostima u sportu pokreti su samo sredstva, dok se smisao uočava tek kroz ostvarene efekte koji mogu biti golovi, koševi, poeni u odbojci, tenisu, bacanja u rvanju, udarci u borilačkim sportovima. Tu sam pokret ne podleže umetničkoj kvalifikaciji, već se njegov kvalitet procenjuje kroz efekte koje je izazvao.

- Sportska nadmetanja kao čini nam se, nijedna druga umetnost ne izazivaju toliko jake **emocije** i u tolikom opsegu, od krajnje tuge i žalosti do izrazitih osećanja sreće i ponosa. U istorija sporta postoje primeri nekih srednjoameričkim zemljama (Honduras i Kostarika) koje su ratovale zbog emocija ostvarenih na fudbalskim terenima.

- Uprkos frankfurtskoj školi i neomarksističkim sociolozima koji su potcenjivali estetiku sporta, postoje stavovi drugih kao npr. Adorna (2001), koji smatra da sport ne bi trebao da se razlikuje od klasičnih umetnosti jer „*doprinosi našem razumevanju samih sebe i sopstvenom usavršavanju*“.

- Određivanje **kvaliteta** ili nečega što pripada umetnosti u sportu predstavlja problem izražen zbog nedostatka jasnih kriterijuma, ali zar to nije „problem“ i sa ostatkom umetnosti.

Forme, žanrovi, materijali i stilovi u sportu

Odlika većine umetnosti jesu forme, žanrovi, materijali i stilovi. Kreativne umetničke **forme** mogu imati poseban umetnički izraz i određenije su od termina

umetnost, ali su manje specifične u odnosu na žanrove. Forme u sportu mogu pratiti podelu po sportovima. Tako npr. umetničke sportske forme mogu biti sportske igre, umetničko klizanje, ritmička gimnastika, vodeni sportovi, zimski sportovi, atletika itd.

Žanrovi predstavljaju skup konvencija tehnika koji se koriste kako bi se postigla umetnička forma. U umetnosti sporta to bi bile sportske tehnike u sportovima kao što su aperkat ili kroše u boksu, skok u vis stredl tehnikom, horog šut u košarci, karving zaokret u skijanju i sl.

Stil je poseban način rada koji umetnik ima pri stvaranju umetničkog dela. Ponekad stilovi odražavaju neku posebnu umetničku filozofiju ili cilj, a skoro su uvek individualni izraz tehnike (žanra) koju primenjuje. Treba se podsetiti stila koji je posedovao Miroslav Cerar u interpretaciji gimnastičkih tehnika na konju sa hvataljkama ili Muhamed Ali u svojoj prezentaciji boksterske veštine.

Umetnički **medij** je ono od čega je umetničko delo napravljeno. Kao što je to već istaknuto, osnovno sredstvo u fizičkoj kulturi jeste pokret. Pokret je medij karakterističan i za ples, jednu od šest izvornih umetnosti. Kvalitativne odlike pokreta kao što su tačnost, ekonomičnost, harmoničnost, elastičnost, energičnost, dinamičnost i ritmičnost sadržani su u pokretima plesa, ali su to i karakteristike pokreta u sportskim tehnikama. Ako je ovo zapažanje tačno, onda se postavlja pitanje zbog čega bi se pokreti sa sličnim odlikama u jednoj kretnoj aktivnosti (plesu) smatrali umetnošću, a u drugim (sportskim tehnikama) ne.

Zaključak

Nauka fizičkog vaspitanja može opservirati pokret kroz prizmu objektivnih prirodnih zakona. Postavlja se pitanje koje za nas nema dilemu, a to je da li pokret može stimulisati ljudska čula, ljudski um i duh na tako kreativaan način da se može smatrati umetnošću.

Đina Pikel (1969) smatra da je „*umetnost tako neumitna potreba čovečanstva da nijednog trenutka u ljudskom postojanju, ma koliko taj trenutak bio mučan, nije izostalo umetničko stvaranje*“. Ako postoji takva neumitna ljudska potreba za umetničkim ispoljavanjem, onda se postavlja pitanje zašto ona ne bi našla svoj odraz i ishodište u svemu što je produkt ljudske aktivnosti, pa između ostalog i u fizičkoj kulturi. Naš stav jeste da pokret uvek sadrži neku uobičajenu vrednost, ali da može postići i kreativnost umetničke forme bez obzira da li je on sredstvo izražavanja u plesu, sportu ili nekoj drugoj aktivnosti.

Literatura

Adorno, T.W. (2001): *The Culture Industry*. London: Routledge.

Janson Horst Woldemar (2005): *Istorija umetnosti*, Stanek, Varaždin.

Microsoft Encyclopeda Encarta Deluxe (2004).

Pikel Đina (1969): *Opšta istorija umetnosti 1*, Mladinska knjiga, Ljubljana

Perić Dušan (2000): *Projektovanje i elaboriranje istraživanja u fizičkoj kulturi*, Fine Graf, Beograd.

Živković Dragiša (1990): *Teorija književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

www.wikipedia.org

PHYSICAL EDUCATION BETWEEN ART AND SCIENCE

Physical Education has its own definition inside the system of anthropomorphological sciences. But, there is a question whether it is possible to explain the phenomenon of physical education only inside of the system of abstract attitudes based on an objective observation of reality or it is (at least some of its parts are) an activity which has for an object the stimulation of human senses, mind or spirit. In this essay we discuss, in a very subjective way, the matter which concerns the culture in order to define the position of physical education inside the art system. The word "art" can relate to the variety of subjects, feelings or activities. Because of it, the fragments of art can be defined as creative interpretations of indefinite concepts or ideas. Having in mind the fact that in a world of art it is not possible to define standards that determine the art itself, according to the criteria which are generally accepted, it is still possible to make connection between sport and art by some rational observation. This work can enter the history thanks to the initiative to accept the sport as an aspect of art.

Key words: *physical education, sport, science, art, genre*